

especialitzat o acadèmic (si no és possible Josep Yxart, almenys Ramon Esquerra, Molas i Castellet, Xavier Fàbregas...) o mercès a la visió de molts altres escriptors, des d'Adrià Gual fins a Carles Hac Mor, Quim Monzó, etc.

Comptat i debatut, els editors, Jordi Malé i Laura Borràs, i els col·laboradors palesen el bon nivell assolit pels historiadors de les lletres catalanes, entre altres coses perquè coneixen la literatura europea i no defugen la metodologia comparatista, ni que sigui per a emfasitzar les peculiaritats de la que estudien. Per això, Jordi Malé pot reeixir quan estableix les afinitats i les diferències del nostre modernisme amb el parnassianisme, l'espontaneisme, l'*école romane* i el naturisme o quan situa el pensament de Josep Carner, el de Carles Riba, etc. dins les coordenades poètiques coetànies. Fruit del treball positivista de recollir textos i, així mateix, fruit de l'anàlisi, la síntesi i la comparació, *Poètiques catalanes del segle xx* repassa els vectors estètics i ètics de la història de la literatura de la darrera centúria i esdevé un exercici plural, clar i competent d'hermenèutica: el gruix teòric de les lletres catalanes contemporànies acaba d'enriquir-se amb una útil taxació.

JOSEP MARIA SALA-VALLDAURA

Escriptors castellanencs dels segles XIX i XX

MESEGUER, Lluís: *Antologia d'escriptors castellanencs*, València, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2009 («Textos valencians», núm. 2).

Lluís Meseguer Pallarés, catedràtic de Literatura a la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana, acadèmic de l'AVL, membre de l'IIFV i de la SCLL. És autor de diversos estudis generals sobre literatura, espectacle i història de la cultura i ha treballat especialment per divulgar i impulsar els autors de Castelló, entre els quals Bernat Artola. En la seua obra destaquen *La crítica referencial* (València, 1991), *Bernat Artola: la terra i les passions* (Castelló de la Plana, 1993), *Literatura oberta* (Barcelona, 1997) i *Castelló literari* (Castelló de la Plana, 2003). Ha preparat l'edició, entre altres textos, de les *Obres completes* de Bernat Artola (1983), de la novel·la *Tombatossals* de Josep Pascual Tirado (1988) i de les obres literàries de Diego Perona (2003). Ha realitzat activitats en el camp de l'espectacle, la música, el periodisme, la renovació pedagògica i la participació social i cultural, i té publicats llibres de poemes, d'assaig i narrativa, de pensament i viatge, i adaptacions de textos dramàtics. Ara ens ofereix un gran recull de fragments escollits dels autors que tant coneix.

Antologia d'escriptors castellanencs és un encàrrec de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en el marc de la celebració del setanta-cinquè aniversari de les Normes de Castelló per a la col·lecció «Textos Valencians», que pretén reunir les

obres de «referència canònica per al (re)coneixement de la cultura valenciana dins de la història». Amb motiu de l'aniversari s'organitzà una gran exposició, que iniciada a Castelló, recorregué dotzenes de centres educatius del País Valencià i acabà a la Biblioteca de Catalunya. Se n'edità un catàleg i el llibre didàctic *Els escriptors castellonencs i les Normes del 32* (2007) de M. Àngels Corbaton *et al.* on treballaren una trentena de castellonencs, màxims especialistes en la llengua i la literatura.

Juntament amb els actes i conseqüència d'aquests naix l'antologia com una representació de les lletres i la literatura en valencià entre la darrera dècada del segle XIX i la cinquena del segle XX a les comarques de Castelló. Conté treballs de seixanta-quatre autors originaris de les comarques septentrionals valencianes, escriptors implicats fonamentalment en el corrent del valencianisme cultural, «que es configura com un eix ideològic de la sociabilitat transversal en sectors i iniciatives tradicionals o progressistes». Reunits en entitats culturals, fomentaren activitats literàries i cursos de valencià. El reconeixement de la unitat de la llengua catalana és una constant que es palesa en els textos erudits i periodístics. Els Jocs Florals de Castelló en les convocatòries compreses entre el 1892 i la de 1962 delimiten aquest període meritoris en els àmbits lingüístic i literari.

L'obra organitza els textos editats en cinc apartats: cultura popular recopilada o de creació, erudició i estudis humanístics o científics, poesia de diversos gèneres, narrativa breu i novel·la i teatre i espectacle. Dins de cada apartat se segueix una ordenació cronològica.

L'edició preserva fidelment l'originalitat amb una transcripció rigorosa, segons els criteris plantejats per a la col·lecció. Mostra el moment d'incertesa lingüística amb textos «prenormatius» i «normatius», anteriors o posteriors a 1932. Les notes sobre l'evolució de les edicions dels textos il·lustren el triomf de la normalització desitjada pels escriptors. La majoria de les obres antologades són textos populars o popularistes d'un dels territoris més reveladors de les riqueses de l'idioma, d'escriptors que van contribuir al cabal de la llengua actual.

Les primeres dècades del segle XX, amb un destacat vigor de l'ús oral i escrit de la llengua en el nord valencià, constitueixen un període cultural que reuneix obres de tres generacions de literats de tots els gèneres. L'obra pretén superar la desatenció que han suportat aquests valors literaris i intel·lectuals castellonencs, els quals superant tot localisme, van aconseguir integrar les seues contribucions en l'evolució de la literatura valenciana i de la llengua catalana en un moment crucial de la seua història.

Cultura popular

La part major de la literatura castellonenca és de naturalesa popularista o es vincula a l'impuls de la cultura popular. Amb la selecció de la primera part de l'antologia, que reuneix catorze textos populars de diversos autors o recollectors

i cinc d'anònims, Meseguer ha volgut destacar dedicació erudita o positivista a les recopilacions per part dels autors locals durant les primeres dècades del s. xx, juntament amb les iniciatives generals de les terres de parla catalana. Passada la guerra, les grans recopilacions valencianes van poder arregar i enriquir aquelles iniciatives. El mèrit literari de les obres popularistes apuntat per l'autor és d'haver sabut conjuminar l'experiència personal, els mètodes del costumisme i la voluntat de crònica i de reivindicació social.

Erudició

El compilador es mostra partidari de relacionar la creació literària de cada període històric amb el camp dels estudis humanístics i erudits i amb la creació artística. La rellevància de l'ambient cultural de les comarques castelonenques en aquells anys es demostra en tota l'antologia.

Aquesta part reuneix textos de catorze autors. Les obres que tracten la llengua són les que resulten més significatives pel seu impacte en el camí cap a les Normes de Castelló.

Obri la selecció Gaetà Huguet Brevia amb el text *Notes valencianistes* (Ayer y Hoy, 1902) que escriu sobre el valencianisme, un tema considerat entre les «nobles aspiracions dels pobles grans i honrats». Assegura que tot poble que no estime la seua llar, que no delere pels gloriosos records de la pròpia i peculiar història, no és digne de llibertat ni d'independència, tot adonant-se de «l'absorció embrutidora del centralisme de l'Estat». Huguet, interessat pel renaixement literari valencià i pel despertar de la nostra llengua literària veu el desig de molts valencians de mantenir i enaltir, dins de la nacionalitat espanyola el caràcter, la fesomia i l'esperit privatiu de la «Regió Valenciana». Reconeix l'avanç de l'ús de la llengua i va més enllà, proclama la normalització en totes les manifestacions intel·lectuals: reconquistar el púlpit, l'escola, l'administració, el comerç i l'agricultura. Reclama una gramàtica, elaborada per una junta de filòlegs valencians, un catecisme, una història, una geografia i un tractat d'agricultura, i s'adreça a lo Rat Penat per dur a terme aquesta tasca normativitzadora. En el segon text, *Fraseologia valenciana BSCC* (1920), Huguet s'endinsa en l'essència de la llengua amb un recull de modismes i fraseologia de tot el País Valencià amb l'objecte d'estimular la joventut estudiosa valencianista sobre qüestions lingüístiques.

Josep Ribelles Comín en *Estudi bio-bibliogràfic sobre l'illustre fill de la província de Castelló en Pere Labèrnia i Esteller* (1903) exalta i dona a conèixer el treball de Pere Labèrnia Esteller de Traiguera (Baix Maestrat) (1802-1860). Ribelles destaca que «Catalunya conserva les qualitats característiques de la raça i del llenguatge» i afirma que el lexicògraf i poeta traiguerí proporcionarà a Catalunya el diccionari que mancava, *El diccionari de la llengua catalana ab la correspondència castellana i llatina* (1839) que considera l'obra de més autoritat els primers anys del segle xx.

Un grup de textos antologats posen de relleu la tasca dels erudits castellonencs per recuperar la nostra història.

Carlos Sarthou en *Peníscola* (Lo Rat Penat, 1911), amb una detallada descripció de la vila comença un exaltat compendi de la història de la ciutat de Peníscola, vinculada als principals personatges de tots els temps. Destaca l'episodi dedicat a Benet XIII, el Papa Luna, (1394) durant el Cisma que inclou vius passatges de la seua vida i del devenir de les seues despulles. El santuari de la Mare de Déu de l'Ermitana serveix de motiu per narrar la tradició de l'arribada de la imatge.

L'erudit prevere Manuel Betí en *Retalls i cimolsa* (1921) dedica a l'amic Gaetà Huguet la bella i acurada transcripció d'un document quatrecentista, l'inventari d'un testament d'un metge barceloní resident a Sant Mateu (Baix Maestrat) datat el 1493 que reviu el lèxic de les peces de vestir, els seus llibres i la moneda pròpia.

Un altre episodi històric valencià és el tema del text *Villarreal en la guerra dels moros de la Serra d'Espadà* (1926) de Benet Traver que dona a conèixer la persecució dels moriscos a l'Espadà. El fragment descriu amb detall i vivesa la duríssima repressió d'aquest sector de la població els anys 1525-26.

El capítol del llibre *Història de Vinaròs* (Tortosa, 1931) Joan Manuel Borràs Jarque tracta el segle XIX, entre el 1839 i el 1842. Narra minuciosament els fets més rellevants extrets de les actes originals del «folletinesc» període polític de Wenceslau Ayguals de Izco, que fou alcalde i comandant de la Milícia Nacional de Vinaròs en temps dels liberals. La política nacional espanyola inundava els nostres pobles desconcertats, amb el nom dels carrers canviats, la llum pública «*de reverbero*», ports amb far, signes del progrés, mentre Ayguals acaba de tipògraf dels seus «folletins» a Madrid.

Francesc Amela i Vives en el fragment del llibre *Pomell de bibliòfils valencians* (1929) escriu passatges de la vida de tres personatges del segle XVIII erudits bibliòfils. El degà Martí (1663-1737) d'Orpesa (Plana Alta), bibliotecari al servei de diverses cases, autor de comèdies, poesies, traduccions i epístoles que li proporcionaren renom a Europa. Francesc Pérez Bayer (1719-1794), que estudià llatí a Castelló, fundador de la Biblioteca Universitària de València, i una referència a Antoni Ponz natural de Begís (Alt Millars) que esdevé un relat ple de gràcia, on presenta el personatge com un erudit de perruca i casaca, que llegia al llit, costum que li reportà un malaurat incident.

De Lluís Revest l'antologia inclou un extracte de l'obra *La llengua valenciana* (1930), considerada per Meseguer «la millor síntesi de l'ambient científic previ a la signatura de les Normes de Castelló». Revest cita la definició de la llengua catalana d'un romanista italià i afirma que «universalment són compresos los parlars valencians dins lo bell catalanesc [...], dins la gran unitat de la llengua catalana». Descarta el nom «llemosí» de la Renaixença i, conciliador, proposa que «cadascú done a son parlar l'apel·latiu més falaguer per als seus sentiments, sempre a condició de reconèixer sense vacil·lacions la unitat indissoluble de la llengua de València, Balears i Catalunya». Ataca contra la indiferència

dels valencians i contra l'anarquia ortogràfica i gramatical. Repassa les diverses tendències dels escriptors i cita les conegudes paraules de Pompeu Fabra adreçades als valencians sobre la llengua. Revest conclou amb un decàleg on defèn una sola llengua, «anomenada per nosaltres seguint la tradició literària i popular del nostre regne, valenciana»; planteja els fonaments per a la creació d'un model estàndard, basat en els clàssics i la llengua popular escrita i oral; fa una crida al treball filològic i a la divulgació de la literatura clàssica, i finalitza suggerint que «potser fóra un bon procediment la creació a València d'una Acadèmia o Institut de la llengua valenciana».

L'antologia reproduïx tot seguit el text *Per la difusió de la llengua* (1933) de la Redacció del Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura. Davant de la manca d'unitat ortogràfica que suposava un obstacle als escriptors i editors, es presenta una proposta consensuada, fruit d'un acord, útil i sense complicacions, perquè tinga difusió i siga acceptada. Escriptors, investigadors, corporacions i publicacions valencianes acataven i aprovaven les Normes. En les bases deixen per a la generació futura d'estudiosos la cura i la missió de rectificar i millorar el sistema. En trenta-quatre punts es presenta la correspondència so-grafia sobre-tot de les consonants, l'apòstrof, l'accentuació i el guionet, les bases de l'ortografia actual.

A continuació, la selecció de textos torna a l'exaltació del passat amb *Les cultures de la Magdalena* (1931) de Joan Baptista Porcar que divulga els resultats de les exploracions arqueològiques dutes a terme en l'entorn del turó de l'ermita de la Magdalena de Castelló de la Plana, un indret que arranca les emocions dels castellanencs per ser l'origen de la ciutat.

Honori Garcia en *Una visita al monestir de Benifaçà* BSCC (1932) fa la crònica d'una excursió a les ruïnes del monestir de Benifassà (Baix Maestrat) «on en bona hora foren traduïts a la nostra llengua los Furs del Regne». La descripció és acurada, de manera ordenada s'hi mostren els detalls arquitectònics i artístics de les restes. L'article acaba amb una emotiva lamentació de la pèrdua històrica i evoca la grandesa i glòria passades: «sobre tes venerables runes sura l'ombra del conqueridor amb son drac alat en lo capell».

El text *Pintors del Maestrat* SCCC (1932) d'Àngel Sánchez Gozalbo, extret de la introducció del llibre que recull la biografia dels artistes l'escola pictòrica del Maestrat i la col·lecció de fotografies de la seua obra, els retaules gòtics dels obradors dels Lembrí i dels Serra. Sánchez Gozalbo descobreix i recupera l'esplendor de la pintura gòtica valenciana al vell Maestrat de Montesa i Morella.

Enric Soler i Godes en *Necessitat d'una associació de mestres valencianistes* (Centre d'Actuació Valencianista, 1933), planteja la necessitat d'una societat de mestres valencians que lluite per «la nostra personalitat, la nostra història, la unitat de la pàtria, el sentiment nacional, la nostra llengua». La Federació de Maestros de Levante que incloïa els docents de Múrcia i Albacete havia demostrat «intransigències a la llengua valenciana». Proclama que cal «purificar l'ambient que dos segles han enrarit» i manifesta que s'ha d'aspirar a la llibertat pedagògica

del País per mitjà del recobriment total del seu esperit netament valencià fent obra i cultura des de l'escola. Crida a l'entusiasme perquè els mestres creen patriotes, oradors, polítics, geògrafs, historiadors, filòsofs, etc. Exigeix el reconeixement oficial de la llengua i reporta exemples d'altres pobles «capdavanters en la cultura» que havien reconegut i respectaven la llengua pròpia. Soler reconeixia que «ensenyar en castellà priva l'espontaneïtat del xiquet». Reivindica el coneixement de la nostra història i de la nostra literatura, dels episodis i personatges com Lluís Blanquer i Josep Ortí que demanaren la reposició de les llibertats dels valencians al segle XVIII i finaren a la ciutadella de Pamplona pel seu patriotisme, o Tomàs Villarroya iniciador de la Renaixença.

Messeguer afegeix un fragment de les memòries d'un jove protagonista d'aquell període, escrites a finals del segle XX, que ajuden a entendre les relacions entre tots els intel·lectuals. És el text intitulat *S'inicia el museu* d'Francesc Esteve Gálvez del llibre *El goig de créixer* (1996), on conta les dificultats que entrebancaren durant aquesta època la voluntat de mostrar el nostre art, que barraren l'autoestima del nostre poble. Reprodueix expressions que s'han repetit massa temps com ara: «*un museo; ¡como si Castellón tuviera algo que merezca un museo!*».

El darrer text de recerca de l'antologia és l'escrit pel romanista Germà Colón, des de Lovaina i a propòsit de la celebració del sisè centenari de la ciutat de Castelló (1952), que descriu la riquesa dialectal dels parlars valencians i il·lustra el salt a la fase històrica actual.

Poesia

La selecció de poesia recull 47 textos de 26 autors. La major part dels poemes seleccionats, representatius de tota la producció, mantenen l'herència de la Renaixença. Són composicions de temàtica liberal, religiosa, satírica, lligada al jocfloralisme. Messeguer fa una distinció en usar la noció «poeta del territori» amb la qual agrupa la majoria d'autors, per destacar-ne set pel valor que tracta individualment en la introducció.

El gran conjunt de poesia, que s'ha anomenat «creació literària localista», resultat de l'expressió d'un particularisme propi, fou publicat quasi tot a la premsa d'aleshores.

El primer poema *Als meus compatricis en motiu de la declaració d'utilitat pública del port de Castelló* (1882) és de Ramir Ripollés, publicat a «Revista de Castellón», a l'estil de romanç tradicional, fou creat amb motiu de l'acte inaugural del port i canta en la llengua materna el progrés de la Plana.

En *Forse altro cantera con miglior plectro* de Carles Llinàs (Jocs Florals de València de 1892) la rica i noble «aimia», coronada regina de la festa i el «miser trobador del poble» es juren un amor impossible.

Els fragments de *Les orfenetes* (1894) de Josep Nebot bibliotecari de la Facultat de Medicina i autor de *Apuntes para una gramàtica Valenciana Popular*, ofe-

reixen la imatge idealitzada d'un poblet junt al Penyagolosa on tot reviu amb el sol, mentre dues pètries germanes estan mortes de fred.

Extret de la revista «Ayer y hoy», *Paisatges* (1903) de Vicent Almela, reuneix vuit estrofes de versos hexasíl·labs on el poeta oblida el desgraciat record d'un amor passat contemplant els ocells, els rius, el vol de la palometa, escoltant el cant del rossinyol, la vida del paisatge.

De la revista «Arte y Letras», (1911) provenen els textos *Quines muntanyes!* de Josep Segarra, poema d'onze versos decasíl·labs inspirat en el paisatge del Desert de les Palmes i la Plana; «*Fem pàtria*» de Manuel Bellido, cant a la Plana de Castelló; *Himne a Vall d'Uxó* d'exaltació a la vila i el paisatge, i *Cançons del meu poble. Flor de tendre perfum*, cant als tres sectors que conformen la vila: pescadors, fusters i llauradors, els dos de Lleonard Mingarro.

Publicats al setmanari «Veü de la Plana», el florilegi recull *Crit a la joventut* (1916) d'Amadeu Pitarch, on el poeta esdevé oreneta que dona ales per aixecar la pàtria a la joventut desentesa de la Plana; *Sempre valencians!* (1916) de Francesc Alloza, jurament de fidelitat a la valenciania, en memòria dels avantpassats; «*Los naufragos*» (1916) d'Enric Ribés Sangüesa, composició de versos dodecasíl·labs que mostra la pàtria amb la figura de barca salvada heroicament del naufragi pels mariners, una gesta amb personatges mitològics, i els *Goigs a la Mare de Déu de Lledó* de Lluís Revest i Corzo (1916), composició tradicional d'heptasíl·labs distribuïts en estrofes de quatre versos amb rima encreuada en laor de la patrona de la ciutat de Castelló.

Aquest grup de poetes conreà una temàtica basada en el paisatge vist idíl·licament, com a patrimoni reverenciat dins la màxima fidelitat al model renaixentista. És una poesia escrita des de l'enyor, que refereix detalls de la feina i els costums típics del poble i de la tradició en el més estricte pairalisme. Ofereixen una visió local presentant la placidesa de la vida i un ordre establert sempre com a idíl·lic i agradable, fruit de la ideologia conservadora que imposà la classe dirigent per a reflectir una realitat sense cap tipus de conflicte.

Notem un cert canvi, però, en la composició *Ex-libris literari* (1923) de Ferran Puig, pròleg a *Plàstic* de Carles Salvador, que alterna versos llargs i curts amb el motiu de la lectura i de la trajectòria vital i literària de l'escriptor. També destaca Gaetà Huguet Brea en *La cançó de l'abre*, pel fet de dedicar la poesia als infants de les escoles valencianes i als fills dels llauradors, on no falta l'exaltació de la pàtria valenciana i la voluntat de ressorgiment. La tradició, però, es manté en Josefina Cantó al poema *Alacant és un encant* (1926), publicat a «*La província nueva*», que torna a l'apassionada descripció del paisatge, les tradicions, danses, festes i història de les localitats de la província.

La poesia de Manuel Peris Fuentes en *Muntanya* (1928) pren les capricioses formes de les muntanyes que li evoquen des de passatges bíblics (el Diluvi, el Siná, el Gòlgota) fins a Covadonga i el triomf del cristianisme en la reconquesta d'Espanya, i en el poema *Mar l'eixida del sol a la mar* li evoquen les medievals expedicions. La religiositat la tornem a trobar en *El roseret de Sant Antoni* (1934)

de Bernardí Rubert i Candau, franciscà de Vila-real, que ofereix un passeig per un jardí amb simbologia i misticisme floral. Amb un estil escassament innovador, prolongació del «paisatgisme sentimental», aquest autor treballà després per preservar la llengua amb una obra religiosa, popular i plena d'optimisme, destinada a una societat desfeta per la guerra i molt poc preparada per al gaudi líric.

Reunim ara el grup de poetes destacats per Messeguer en la presentació, format per Josep Calzada, Maximia Alloza, Joaquim Garcia Girona, Carles Salvador, Francesc Amela, Enric Soler i Bernat Artola, l'obra dels quals apareix a l'antologia seguint l'ordre cronològic general.

Josep Calzada (Sant Feliu de Guíxols, 1879- Madrid, 1965) del grup la Grilleira de Borriana, és representat en el recull amb dos textos. Les tretze estrofes del poema *Leda* del seu primer llibre *Violas* (1902), caracteritzat per un interessant lirisme en la mitificació del paisatge i del món clàssic. S'hi mostra la nostàlgica Leda i un cigne desitjós en una cascada. La nit envolta la consumació de l'amor expressat amb sensuals metàfores. El segon text és la composició *Himne dels poetes* (1905), que continua proclamant els motius de pàtria fe i amor, dels quals són «esclaus» els poetes.

Maximia Alloza (1884-1945), excellent poeta d'influències modernistes i post-simbolistes, emmarcat en la línia de la generació valenciana de 1909, és representat a l'antologia amb un parell de poesies. En primer lloc, el poema *La nostra terra* (1913) publicat a «Revista de Castellón», que és una composició clarament renaixentista. Els divuit quintets de versos alexandrins presenten la prosopopeia de la pàtria com a mare que enyora els gloriosos fills del passat i es plany que ara reneugen de la història i de la llengua, i el poeta, fill seu que la consola, amb un crit d'esperança per retornar li l'honor. El segon text és *L'àgap*, cant I, I del llibre *Ioesa* (1914), l'obra cabdal de la seua producció. Es tracta del poema més llarg de la poesia valenciana del moment, estructurat amb un pròleg, sis cants i un epíleg. Conta la història dels amors i quimeres de dos personatges complementaris i contradictoris, el pastor Lucili i la jove Ioesa. Lucili evoluciona del pecat a la religió, representa el camp i l'amor no carnal, mentre que Ioesa representa la ciutat i l'amor efímer. Dos móns expressats amb el sensualisme neoromàntic i el franciscanisme moral, vitalisme i misantropia. La fascinació per l'hedonisme romà, pel món clàssic, per l'ambient sensualista es fa palesa des del l'inici del llibre i apunta les possibles vinculacions parnassianes. Tota una novetat en el context de poesia tradicional i paisatgística que l'envolta. Aquest intent renovador fou l'únic pas modernitzador donat a les lletres castellanques del moment, cosa que la crítica d'aleshores no volgué reconèixer acusant l'obra de no valenciana, d'allunyar-se del paisatge propi, per centrar-se en un ambient exòtic, d'apartar-se de les vivències quotidianes i locals. El fragment reportat descriu una fastuosa festa en la casa del patrici Corbulon, un ambient luxós de triclinis i tapissos amb imatges mitològiques i el servei d'esclaus de menges exquisides i lascives danses fins que l'amfitrió presenta la ballarina.

Joaquim Garcia Girona (Benassal, 1867- Baeza, 1928), a més de l'obra dialectològica *Vocabulari del Maestrat*, destaca per la qualitat lingüística de la seua pro-

ducció que comprèn traduccions clàssiques, obres dramàtiques, doctrinàries i versos. La seua gran obra, el poema *Seidia* (1920) creada com «la llegenda de la capçalera del Regne de València a l'estil del Canigó», consta de 6.251 versos, organitzats en tretze cants on tradicions populars i llegendàries s'articulen en una estructura pròpia dels poemes llargs de Verdaguier i Mistral. Constitueix una fusió de fets bèl·lics i humans de la conquesta del Regne al segle XIII amb una història d'amor entre Seidia i Artal, símbols islàmic i cristià. La vigorosa riquesa del lèxic de Garcia Girona va merèixer la incorporació immediata en els exemples del *DCVB*. El fragment reproduït correspon a *L'encontre*, cant primer, on el cavaller Artal ix de la vila d'Ares acabada de conquerir pels cristians, d'exploració cap al castell de Culla. En el camí, a Benassal, és ferit en topar amb la mora Seidia, que se l'emporta presoner. La host cristiana es retira a Ares i s'enfronta a l'exèrcit moro que vol reconquerir la vila però no aconsegueix entrar-hi.

Del treball de traductor s'aporta *A Luci Sexte*, l'oda IV del llibre I de *Del jardí d'Horaci* BSCC (1922) amb el seu estudiat vocabulari popular aconsegueix transportar a la nostra llengua la fugacitat de la vida, com l'arribada de la primavera que mou mariners, pastors, llauradors, que renova el color de l'Etna, i la vellesa i la mort reemplaçades per la joventut.

Carles Salvador (València 1893-1955) autor d'algunes de les propostes poètiques valencianes de major projecció i major relació amb el conjunt de la cultura catalana, és present a l'antologia amb quatre textos de *Vermell en to major* (1929). El poema *Nocturn* (1927) publicat primer a «Diario de Castellón», que incorpora l'avantguardista joc tipogràfic dels versos, amb la força de la paraula per marcar un nou ritme en les sensacions d'un moment de la nit en què una bufada de vent tanca una porta, mentre passa el sereno pel carrer. Una mostra del seu estil eclèctic i ambiciós. *Hora tardana* un crepuscle vespertí ric en imatges i ritmes canviants transporta el poeta a una intensa sensualitat conduït amb sinestèsies. *Díptic vilatà* on la visió nocturna de l'arquitectura de l'església i el campanar del poble inspiren enginyoses imatges guerrerres amb danses embriuxades d'animalons en la primera part es completa amb unes singulars mirades a detalls de l'interior del temple de la segona. Finalment, *Haikais*, vuit petites composicions de tres versos en les quals Carles Salvador no adopta la mètrica de la poesia rítmica oriental, però sí el reflex de la realitat en l'ànima del poeta, la breu captació d'una intuïció: la il·lusió infantil davant l'arribada del cap de setmana, el fanaló de la moderna gasolinera, una mosca, l'amor, les gavines, el plor de dona, l'alba i el suc de taronja.

Francesc Almela i Vives (Vinaròs 1903-València 1967) autor d'alguns llibres de poemes dels més remarcables de la Generació de 1930, aporta al recull tres composicions. Del llibre *L'espill a trossos* (1928), el *Cant de la Garrofera*, un cant a l'humil garrofera desestimada pels poetes, amb la vàlua de l'ombra, l'aixopluc a l'hivern, els fruits de la tardor, la collita i l'emmagatzematge i l'aliment dels equins i *La taronja i la lima*, que exemplifiquen la tendència cap a la poesia satírica i irònica, que entronca directament amb la poesia noucentista de Josep Carner i sobretot, Guerau de Liost. *Haikai* del llibre *Joujou* (1933), mostra les breus com-

posicions inspirades en el cavall de l'hipòdrom, el saltamartí, el trampolí i el telègraf. En aquest llibre, la poesia epigramàtica i rotunda és el contrapunt fred a les efusions emotives i excés sentimental d'uns i d'altres poetes del moment.

Enric Soler i Godes excel·leix sobretot per l'apassionat compromís amb l'escola i l'educació. En la vessant literària, alguns poemes reflecteixen un estat històric del valencianisme, per exemple a *Senyera* BSCC (1933) on identifica els colors de la senyera valenciana amb la vida del poeta o en *Emporta'm núvol, emporta'm* del llibre *I el cel és blau* (1933), en què, transportat per un núvol, el poeta desitja veure l'alegria de la pàtria unida. De la producció de postguerra tenim *Les formigues* del llibre *Bestioles, ni epigrames ni faules* (1952) on l'autor empra els animals amb un to situat al bell mig de la ironia i de la visió com a simples elements de la natura, del paisatge, amb un valor descriptiu i decoratiu.

Bernat Artola és un autor instal·lat en una tendència poètica renovadora vinculada a la tradició literària que representen els clàssics, especialment Ausiàs March, i els grans poetes catalans contemporanis (Guerau de Liost, Josep Carner i Carles Riba). Dels llibres que publicà abans de la guerra, l'antologia inclou les elegies I, IV i XLIV d'*Elegies* (1928) i de *Terra* (1935) *Paisatge als ulls, Pols, Somni a la platja, Cançó, Rondalla i Iris*. En aquestes composicions es veu una poesia rica, culta i molt elaborada des del punt de vista formal, que s'aproxima sovint a l'estètica postsimbolista. Sovint es fa ressò dels clàssics, especialment d'Ausiàs March, tant en la temàtica de l'amor insatisfet, com en els recursos, especialment les conegudes comparacions ausiasmarquianes, i acusa una influència evident de la Generació del 27 espanyola i de la poesia pura de Carles Riba. Descriu el seu món interior amb un amplí ventall de recursos metàfores i sinestèsies amb una tendència a l'ús d'abstraccions com el desig, el seny o l'esperit. La mostra es completa amb *Serenor* (1947), del llibre de postguerra *Llàntia viva*, que mescla la densitat de la vida interior amb les mediocritats de l'ambient província de llavors. La seua obra destaca pel seu riquíssim coneixement del lèxic de la Plana, que no dubta a incorporar a la seua producció més intimista; per la incorporació d'elements d'altres tradicions literàries, i per fondre la poesia culta i la popular. L'obra d'Artola té una alta qualitat dins el marc de la poesia valenciana, i respon a un món sentimental complex, matisat i fi.

La col·lecció de poemes es completa amb algunes produccions de la postguerra i posteriors: *Vinaroç* (1946) del llibre *Aspurnes vinarocenques* de Manuel Foguet, que és una recreació mitològica de la vila per les sirenes de la mar: les vinyes, garrofers i ametlers, les partides del terme, sènies i bladars, l'arribada de la relíquia de sant Sebastià, l'ermita i la festa; *Concert* (1955) del llibre *Rou*, (escrit en un català normatiu a Tenerife) intimistes evocacions del so de les campanes, de la poetessa Anna Rebeca Mezquita que també conreà l'estil jocflorallesc, i finalment el poema més recent. *Carbassat* (1980) del llibre *Amunt i avall* d'Alferd Giner Sorolla, investigador oncològic, que ofereix l'espectacle de lluna i terra d'astronautes i satèl·lits amb tendres metàfores, l'espai de l'univers que es troba en la segona part d'aquest llibre dedicat a la conquesta espacial.

Narrativa

La narrativa castellanenca en les dècades que recull l'antologia és de diversa temàtica i estilística. Comparteix una unitat local i una diversitat de referències. Hi ha narrativa breu i alguns volums. Destaca el mèrit lingüístic de fer servir la riquesa dels parlars de la Plana i el Maestrat, i d'elevat a la categoria literària els paisatges, les tradicions, els personatges populars, les reflexions sobre les actituds i costums socials dels conciutadans. El llibre conté fragments de l'obra de quinze autors.

El primer és la irònica narració de Salvador Guinot titulada *L'arbre de la llibertat* del volum *Capolls mustigats, aplec de contalles de la nostra terra* (1900) que conta la història del llorer de la plaça Major esdevinguda *plaza de la Constitución* després de la Gloriosa. Plantat i replantat pels liberals com a símbol liberal, no van aconseguir fer-lo viure fins que es va portar un plançó de l'hort del capellà, les branques del qual van créixer sempre cercant la façana de l'església, fugint del pany oposat ocupat per la casa de la vila. El narrador sentència que «hi ha coses que semblen velles i són molt noves i n'hi ha que semblen noves i són molt velles», contra els liberals i defensa del tradicionalisme.

El relat de Josep Barrachina *Val i trenta*, publicat a «El cuento del Dumenche» núm. 49 (1909), reviu una emocionant partida de pilota valenciana entre el jugador local, Molineret i el Xiquet de València, la força i la manya enfrontades en el trinquet. El recorregut de la pilota, l'esforç dels jugadors, l'ambient i l'eufòria del públic en les apostes es descriu amb precisió i realisme amb una àgil sintaxi, adobada amb el vocabulari i la fraseologia més genuïna.

Representant del melodrama i el fulletó, segons Meseguer, Ferran Falomir en *La mort del capità Khorasan Zem Zem* («Veu de la Plana», núm. 20 (1916)) pren el crim passional fruit de la gelosia com a motiu del conte que, a l'ombra d'una figuera, escolten tres nens de la veu d'una velleta. Amb una estructura i adjectivació poc encertades, Falomir, construeix el relat d'un capità de l'exèrcit del gran Sultà que retirat de les batalles viatja pel món acompanyat de l'esclava Hossana. En arribar a les terres valencianes, la bellesa de les dones fa créixer la gelosia de l'enamorada que acaba amb la vida del capità. Tot mancat de la gràcia dels romanços populars de moros que recorda.

La narració *Clar de lluna* («Veu de la Plana», núm. 31 (1916)) de Diego Perona, autor d'escenes d'adscripció neoromàntica o modernista (tendència en què Meseguer inscriu també l'obra de J. M. Borràs i Jarque, Calzada i Huguet), tracta la decisió vocacional de l'escriptor amb un protagonista escriptor, que esperonat per l'enveja a un amic, popular escriptor, una nit es posa a cercar temes per compondre un conte. Escriu sobre la lluna, el sol, els ocells, la primavera, l'hivern, el migdia, un sarcarme, un comiat, un crepuscle i la mort fins que es féu de dia i esgarrà els papers avergonyit.

El fragment *Vendôme i el darrer pirata* («El cuento del Dumenge», núm. 346 (1920)) de Juan Manuel Borràs Jarque inicia l'acció amb un desembarcament de

nit a la platja, amb un intrigant personatge resulta estar implicat en la recerca d'un tresor amagat en el puig de la Misericòrdia

D'altra banda, l'aportació de Vicent Tomàs Martí, *Les penes d'un romàntic* («El cuento del Dumenche», núm. 120 (1916)) relata l'arribada de la família castellana del nou metge a un poble de València, «morta nacionalitat per l'abandó de la majoria dels seus fills indolents com la rassa que expulsaren», on havia de conèixer la seua llengua, «l'harmonios i suau valencià tan corromput per la nefasta influència castellana». En el poble vivia Jusep, jove estudiant que canta l'aurora i recorda el seu malaurat amor. Personatges malenconiosos i angoixats pels records, empelts del realisme psicològic.

En la mostra de *Plautus*, (Barcelona, 1924) de Josep Calzada, Lai, de sang egípcia i grega, i el seu mestre Plautus viatgen en una nau procedent de Tebes, conduïda per esclaus. Desitjosos d'arribar a Grècia, Plautus afirma que «la pàtria no és la terra en que hi naixem, sinó la que el nostre cor ama». Llavors una nau fenícia que va cap a Alexandria se'ls acosta i són informats de la guerra d'Atenes.

Dos autors exemplifiquen la narrativa vinculada a la modernitat urbana i cosmopolita: Carles Salvador i Artur Perucho. En *Elogi del xiprer* BSCC (1928) Carles Salvador escriu les divagacions del pensament durant unes hores de la tarda en un poble de muntanya. Impressions i pensaments, tombat davall d'un xiprer al calvari del poble. El xiprer evoca les imatges de la vida i la mort. Transportat pel somni escriu el seu estat de mort, amb un passatge d'intensa imaginació on esmenta els versos «ultraistes» fins que desperta i lentament retorna a la realitat. El text d'Artur Perucho, que forma part de la millor novel·la del període, *Ícar o la impotència* (1930), presenta el personatge Tristany amb apressada escriptura, en el París de l'època, com a ésser indecís entre la llibertat i la impotència enmig de tràfecs amorosos amb la sensual Marcele.

Lliurats a conquerir el públic popular i les noves generacions de xiquets i joves es troba el grup format per Pascual Tirado, Serafí Salort i Lluís Sales Boli.

De Josep Pascual Tirado, el més autèntic narrador valencià popular de l'època, l'antologia aporta el capítol *Tombatossals i la Serena de la Mar de Tombatossals* SCC (1930), representatiu de la línia mitològica de l'autor. El gegant enamorat de la Sirena de la Mar abandona l'empresa de la cort del Rei Barbut i la lluita contra el recelós Garxolí. Derrotat a la platja somnia en la cort de la regina de la mar mentre el company Cagueme es compadeix del seu estat. Bufanúvols i Arrancapins, els altres personatges de la Colla del gegant, observen els intents de Cagueme per fer retornar el galifant fins que es posa en acció i emprèn l'ofertament a la sirena d'un lloc perquè es pugui reposar dels embats de les ones. Amb les sobrenaturals forces d'Arrancapins i Bufanúvols trasplanten de les terres de Garxolí una magnífica pineda i transporten roques, disposades com dos braços en la mar per rebre-la. Preciosa creació mítica del Pinar i el port del Grau de Castelló. Com a mostra de la línia costumista, *Nanos i jagants* de l'obra *De la meua garbera* (1935) descriu la processió del Corpus al pas per la fusteria del sinyó Tomàs,

regidor de la ciutat, lloc de tertúlia de personatges representatius dels sectors socials de Castelló amb contrast de visions liberals i conservadores.

D'excursió fragment de *Fontrobada* SCC (1932) de Lluís Sales Boli és una bella història d'adolescents. Una colla d'amics que reuneix gent d'oficina, despatx i acadèmia, va de festa el diumenge a la muntanya des d'on s'admira la bellesa natural de la comarca de la Plana. De Serafí Salort s'inclou *Càstor i Elèrcia* SCC (1936), un dels poquíssims contes, culte i ben escrit, ambientat en temps passats a l'antiga Castàlia, que narra l'enamorament de l'Elèrcia i el jove Càstor. Completa aquest conjunt *El pastoret* de Vicent Renau («Sembra», núm. 2, (1937)), faula protagonitzada per un home molt ric, el seu pastoret, un elefant i un lleó.

Dins d'una vessant més intel·lectualista se situa *El casament del dimoni de Sorita* d'Àngel Sánchez Gozalbo, extret de *Bolangeria de dimonis* SCC (1931), aplec de narracions costumistes i modernitzadores. La família de Vicenteta del Forcall, sucres, la vigília de la Nativitat de la Verge va al santuari de la Balma per la popular i multitudinària romeria, on presencien miracles de curació del mal de manies. Vicent, jove de Sorita, feia de dimoni en el ritual de la festa. L'idil·li entre els dos personatges acaba amb el casament. El passatge esdevé una fusió de la tradició popular amb la narració dels costums tradicionals dels preparatius de la boda.

Tancant la selecció trobem el text *Aigua i escoles* d'*Els valencians de secà. Estampes velles del Maestrat* (1969) de Gaetà Huguet Segarra, ambientat en un mas on un monjo i el Senyoret reflexionen sobre el contrast entre la vida urbana i la rural. Sorgeix la preocupació per l'emigració de la gent de les comarques castellonenques mancades d'aigua i la problemàtica d'ensenyar en castellà.

Teatre

El conjunt de textos teatrals, igual que la narrativa, revela més la caracterització local que la recepció de les modernitats. El sàinet, la sarsuela en tots els formats imaginables forma part d'esdeveniments festius del territori. La mostra reuneix fragments de dotze obres.

Roseta la del Barranc (Vinaròs, 1885) de *Francesc Argemí*, acte únic amb tres escenes, representa en l'escenari una caseta de mariners pobres. Toni i Batiste, personatges del poble conversen sobre les fadrines amb un militar, Frasquito castellanoparlant. Li proposen la Roseta i el foraster s'excusa perquè té nòvia. El Toni decebut per les il·lusions que s'havia fet la xica els trau de casa. L'«esforç» que fan els personatges vilatans per adaptar el seu valencià (amb un registre ple de referents locals i de trets col·loquials) al castellà de l'interlocutor, amb enginyosos torns d'humorístic sarcasme, crea un joc intencionat de gran comicitat, característic del sàinet.

Les quatre escenes del «pasillo cómico en un acto y en verso», titulat *La mantansa del serdo* (1893) de Joaquim Peris Igual mostren el *sinjó* Pere, viudo, orgu-

llós d'haver matat el porc, després de set anys de penúria, quan rep la visita de Joanet que festeja la filla Pepeta. La declaració de casament inclou els característics jocs de canvi lingüístic fruit d'una reconeguda diglòssia superada amb la rialla.

«PEPETA. — Ahí estaba usted D. Juan?
 JUANET. — Aquí estaba yo bonita
 (ja me parle en castellà;
 Vamos, si s'empenyarà
 En que li digue Pepita)»

Santiago Soler i Vicent Soler, coautors de la primera sarsuela contemporània triomfant *Mos quedem!* 1907, amb música (desapareguda) del mestre Àngel Gasco aporten un retaule del Castelló del temps, vist des d'una replaceta del Raval, entre discussions matrimonials i vigilància de la collita, a propòsit de les excursions a vora mar a les festes d'agost. Retrat de tipus com un hoste anglès i l'estrafolari pintor Quatretra. El fragment *Mos quedem* presenta Ximo, «pardalero i borrasquero», cosint soles d'espardenya i parlant amb Roc el «taronger» quan apareix el pintor Cuatretra, personatge desmarcat, que parla castellà que rep les burles dels altres.

Les escenes V-X d'*Amor torna* (1917) de Francesc Baidal ens porten a una alqueria de la Plana on entra Florindo, criat de la botiga a fer una comanda. El surrealista personatge efeminat conversa amb la xica sobre la seua vida, amb torns d'absurda comicitat, fins que el pare arriba i aquell s'adona que s'ha enganyat de casa. No manquen les marques de diglòssia, amb la reproducció literal de frases en castellà dites per les persones criticades, per tal d'ironitzar sobre la situació social, sobretot de forasters vinguts a ocupar càrrecs oficials. Es tracta d'un autor renovador i excel·lent caricaturista que revela una cura notable en els diversos aspectes de l'escriptura dramàtica i en la caracterització dels tipus.

El passatge de l'acte primer de *L'ermita assolada* (1919) de Juan Manuel Borràs Jarque, està ambientat en l'emparat d'una alqueria i presenta un avi envoltat de xiquets que proven de passar el temps, primer jugant i després el iaio proposa contar un conte. En el quadre II un dia de tronada, nora i sogra parlen de la por a les bruixes i a les animes, llavors entren els xiquets i espanten la vella que cau en terra.

La mort del músic (1923) d'Hipòlit Negre porta a l'escena l'alcalde i regidors d'un poble que busquen la solució perquè hi haja música en les festes. Els malnoms dels personatges (Bufa, Nyespla i Melona) apunta la sorna i comicitat de l'obra. El poble avalotat fa resoldre al consell una subhasta per al matador del porc protagonista.

L'escena 10 de *A la terra!* (1925) de Manuel Peris Fuentes representa personatges que defenen en vers postures enfrontades sobre la indústria i l'agricultura, amb admiració i enveja de la situació del progrés de Catalunya front a la tradició valenciana.

De la comèdia d'Antoni de Gimbernat i Francesc Pérez Dolz *Nit de boira*, estrenada el 1928 i publicada a Barcelona el 1935, s'ha seleccionat l'acte primer,

ambientat a un palau luxós de Londres que mostra el malenconiós Arthur que explica al seu criat Flipp que la vida no té cap atractiu. Repassant el correu decideix fer venir Mr. Pick, fabricant d'emocions. Intrigant plantejament de l'obra. L'emocionista proposarà un roboratori en una nit de boira que acabarà en assassinat fingit i descobrirà l'amor de Miss Beryl.

El text *Anem a la Magdalena* (1930) és una mostra de la prolífica obra de comèdies, joguets i monòlegs de Vicent Breva. Correspon a l'escena en una casa pobra el dia de la festa de la Magdalena. Quico es lamenta de la relació amb la seua muller, llavors entra Sento que també es queixa de la dona. Fumen i beuen enganxant-se perquè cap dels dos ha d'anar a la romeria. Aquest joguet còmic de caràcter festiu fou molt aplaudit en la representació de 1932 al teatre principal de Castelló.

El grup de producció anterior a la guerra Civil es tanca amb *La rondalla de l'estudiant* (1934) de Francesc Almela i Vives, una peça de caràcter poètic amb el tractament de la tipologia femenina rica i paral·lela a la figura de la dona de la Segona República. En la part antologada, a un poble dues germanes parlen amb un estudiant, deleren la ciutat i l'estudiant comença a contar a Maria Rosa la rondalla de la pastoreta Francina, ha de marxar però queda amb ella a les runes de l'ermita de Sant Gil per acabar e contar-li la rondalla.

La varietat estilística i la vitalitat populista de la dramaturgia local castellanenca es talla el 1936. Tanmateix, el teatre i la música d'aquestes comarques donaren una obra singular als anys quaranta. Manuel Segarra Ribés farmacèutic i erudit castellanenc, en homenatge a J. Pascual Tirado i la seua obra *Tombatossals* féu un retaule de titelles el 1939 i posteriorment el convertí en l'òpera *La filla del rei Barbut*, amb música de la compositora Matilde Salvador, estrenada al Teatre Principal de Castelló el 1943. Es la primera òpera escrita en català normatiu, tot un repte durant els primers anys de la dictadura, amb la intenció modernista d'espectacle total en l'escenificació. El fragment aportat, *La filla del rei Barbut*, correspon a l'acte IV. En una cambra del palau el rei Barbut espera l'arribada de Tombatossals que, sotmesos tots els nobles, amb el regne arranjat i conquerides les illes, ha finit l'empresa. La infanta Merilde estava trista, tanmateix, la seua dama Josepa Maria conta al rei que ha reviscolat en saber que torna l'heroi. La renúncia al tron dels dos fills del rei deixa com a successor Tombatossals que s'ha de casar amb la infanta.

L'antologia es tanca amb un text del darrer gran saineter del territori, Josep Barberà Ceprià, renovador del que es coneix com a *teatre valencià*. Les seues comèdies són un homenatge al vell estil pairal. La dimensió humana dels personatges, testimonis de la vida real de l'estament llaurador del Castelló dels anys 40 i 50 va aconseguir fer riure i commoure el públic sense recórrer a excessos. *Del meu raval* (1948) és una obra costumista que tracta de la venda de la taronja en els anys quaranta, i reproduïx la por al poder polític en tocar el tema de l'estraperlo. L'acció es desenvolupa la vespra de les festes. El fragment reproduïx les escenes 1-3 de l'acte I, on Sentet i Senteta, fills de Senta, en una casa de llauradors de

Castelló estan enrolats en una discussió familiar. Queda sola la mare que en un monòleg repassa tots els actes de la festa de la Magdalena.

En una època de grans transformacions en la realitat valenciana, una forta resistència frenà els impulsos de connexió amb la modernitat i els corrents artístics i literaris europeus. Malgrat tot, dins d'un context d'espanyolisme oficial i el castellà dominant com a llengua de cultura, sorprèn la notable activitat literària i periodística en valencià entre 1890 i 1936 en aquestes comarques.

L'antologia constitueix un merescut homenatge als erudits i literats castello-nencs que van contribuir a mantenir viva la llengua i assegurar-ne la pervivència en una època especialment crítica de la nostra història.

L'obra posa a l'abast una bona mostra de l'obra estudiada profundament pel mateix autor i altres, com ara: Germà Colón, Vicent Pitarch, Lluís Gimeno, Manuel Martí, Ferran Archilés, Ferran Carbó, Manuel Garcia Grau, M Teresa Esteve, Fàtima Agut, etc., que han sabut extraure'n els valors que la caracteritzen.

Els estudis exhaustius sobre el període i el territori, els darrers anys, s'han enriquit amb la difusió d'obres com *Tombatossals*, preciosa versió de la rondalla internacional de Joan de l'Os, que ha estat traduïda al castellà per L. Meseguer i M. A. Corbaton (*Tombatossals*, 2005) i al francès per M. E. Barreda i A. Beltran *et al.* (*Cassecoteaux*, 2008).

La fidelitat filològica de l'edició no entrebanca la percepció de la riquesa sorprenent dels textos en l'estructura, la construcció fraseològica i, molt especialment, el doll lèxic que ofereixen al lector actual.

No podem oblidar que els consensos culturals aconseguits per aquests autors i la seua obra van fer possible que una societat perifèrica i poc poderosa concitara activitats decisives en l'evolució contemporània de la llengua: les Normes de Castelló.

ANDREU BELTRAN ZARAGOZÀ

Introducció a l'estudi del lèxic

DE MIGUEL, Elena (ed.): *Panorama de la lexicología*, Barcelona, Ariel, 2009.

L'obra *Panorama de la lexicología* exposa quin és actualment l'estat de la qüestió dels estudis sobre el lèxic. Una vintena d'autors, amb l'editora Elena de Miguel al capdavant, han unit esforços per elaborar un manual complet, ampli i exhaustiu que dibuixa amb èxit quin és el panorama actual de l'àrea d'estudi de les paraules i les relacions que s'estableixen entre aquestes. El cert és que la naturale-